

Creația muzicală bisericească din Crișana

Rezumat

Muzica bisericească din Crișana este parte integrantă a muzicologiei bisericești românești. Aici conviețuiesc români, maghiari, evrei sau alte naționalități împărțite în diferite confesiuni religioase, cum ar fi: ortodocși, romano-catolici, greco-catolici, neoproteștanți. Pe baza cercetărilor de specialitate putem admite că muzica bisericească a Țării Crișurilor, străvechi pământ al Daciei Porolissensis s-a bucurat de același privilegiu cultural ca și toate regiunile românești.

Prezenta lucrare științifică reprezintă o sinteză a cercetărilor academice personale și se compune din două părți: prima reprezintă o sinteză a fenomenologiei muzicale bisericești monodice și polifonice de până acum. Prin prisma dovezilor documentare și a celor preluate din lucrări de specialitate sesizăm că, vechimea creștinismului, continuitatea etnică, circulația monezilor, vechea organizare bisericească, expresii grecești păstrate în cultul creștin sau existența voievodatelor lui Menumorut și Gelu, precum și a unor episcopi de Biharia după secolul al IX-lea, confirmă din punct de vedere documentar-istoric zona nord-vestică a României din peisajul autohton, ca una reprezentativă.

Primul capitol face o incursiune generală privind începuturile muzicale bisericești din Crișana, unde cărțile de cult care au circulat în Țara Crișurilor, constituind un reper determinant al unei tradiții muzicale de sorginte bizantină, mult apropiată de filonul psaltic al Țărilor Române. Muzicologii au corelat datele istorice cu cele ale vieții bisericești și cultice, pentru a dovedi existența unei vieți muzicale, în ciuda lipsei școlilor de muzică ori a manuscriselor muzicale, importanța centrelor mănăstirești, ca factori definatorii pentru conservarea, păstrarea și afirmarea muzicii bisericești. Totuși oralitatea bazată pe practicarea cântărilor din cărțile de cult fără vreo notație muzicală credem că reprezintă un element de referință privind conservarea muzicii bisericești de sorginte bizantină. Muzica bisericească n-a conținut să fie prezentă în toate actele liturgice ale românilor ortodocși unde tipăriturile liturgice din zona la care ne referim, au circulat cu aceeași ritmicitate ca în Țările Române: Evangheliarul de la Tinăud (sec. XV), Octoihul românesc (sec. XVI), respectiv contribuțiile semnificative ale copiștilor Popa Ursu, Vasile Sturza Moldoveanu, Popa Pătru din Tinăud, ori Toader Moga. Prezența corului tinerimii Seminarului latin de Oradea, a Școlii Confesionale Ortodoxe, ca predecesoare a Școlii de cântăreți bisericești din Oradea, precum și fondarea primei Academii Teologice Ortodoxe din Transilvania (1923) la Oradea de către vrednicul de pomenire Episcop Roman Ciorogariu, au jucat un rol important în confirmarea și evidențierea zonei din arealul ortodox românesc.

Cel de-al doilea capitol se ocupă de reprezentanții de seamă ai melosului bisericesc monodic și polifonic din Crișana: Diaconul, profesorul și dirijorul Nicolae Fîru, respectiv Preotul, profesorul, compozitorul și muzicologul Cornel Givulescu, unde pe baza cercetărilor arhivistice bihorene și clujene, a documentelor referitoare la viața muzicală din Crișana se creionează portretele muzicologice ale celor doi

înaintași. Contribuțiile lor în contextul învățământului teologic românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea îi cataloghează drept ostenitorii de seamă ai Crișanei, prin conservarea stilului cântării de strană și a lucrărilor cu caracter componistic, analitic sau estetic, respectiv prin individualizarea variantelor muzicale bisericești consemnate de cei doi față de variantele transilvănene (Dimitrie Cunțan și „Blaj“) ori bănățene (Trifon Lugojan, Atanase Lipovan și Terențiu Bugariu). Activitatea didactică, științifică și dirijorală de care a dat dovadă Nicolae Firu l-a făcut celebru în istoriografia muzicală românească și culturală, fiind remarcat de personalități renumite ale timpului, cum ar fi: D.G. Kiriac, G. Musicescu, T. Brediceanu, I. Vidu, T. Popovici, S. Drăgoi, ori Nicolae Iorga, Niculae M. Popescu, Vasile arhiepiscopul Timișoarei și mulți alții. S-a bucurat de numeroase premii și distincții oferite de instituțiile vremii, amintind aici: Academia Română care l-a onorat cu premiul „Năsturel“ pentru „Monografia Bisericii cu Lună“, precum și medalia de aur obținută împreună cu „Hilaria“ la festivitățile Arelor Romane din București, 1906.

De cealaltă parte se situează ilustrul dascăl, muzicolog, compozitor și profesor preotul Cornel Givulescu, una din personalitățile de elită ale ortodoxiei nord-vestice, ale muzicii bisericești și laice din prima jumătate a secolului XX. Format la vestitele universități din capitalele Ungariei, Italiei și Austriei dă dovadă de remarcabile calități didactice și muzicologice. Opera sa monodică și polifonică este una de referință din Ardeal și Banat în perioada interbelică. Colaborând cu prestigioase personalități ale vieții bisericești: Roman Ciorogariu, Nicolae Popovici, Valerian Zaharia, episcopi ai Oradiei, Nicolae mitropolitul Ardealului, Nicolae mitropolitul Banatului etc., și laice, compozitori și muzicologi vestiți: Dimitrie Cuclin, Sabin Drăgoi, T. Brediceanu, Romeo Ghirgoiașiu etc. Implicarea celor două nume în viața muzicală corală antebelică și interbelică a Crișanei reprezintă o notă distinctivă în spectrul coral românesc.

Cel de-al treilea și ultimul capitol reprezintă creionarea vieții muzicale corale a secolului al XX-lea din Crișana, unde formațiile: „Hilaria“, prin excelență respectiv „Corul Catedralei Ortodoxe“ și „Camerata Felix“ au fost definitorii în peisajul polifonic nord-vestic, prin repertorii concertistice de referință, dovedind profesionalism, notorietate, patriotism și românism autentic la scară națională. Concluziile vin să fixeze pentru posteritate coordonatele unei zone alese ale muzicii monodice și corale românești.

Cea de-a doua parte a lucrării ilustrează planul de dezvoltare academică, referințe bibliografice selective privind viața muzicală bisericească din vestul României și figurile nemuritoare ale muzicii bisericești ce au stat în atenția cercetărilor personale, respectiv memoriu de receptare a activității științifice din perspectiva specialiștilor contemporani ce s-au aplecat spre contribuțiile modeste ale subsemnatului.